

ความเป็นมาของปัญหา

แต่เดิมเมื่อมีการพูดถึงคำว่า "ห้องสมุด" ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Library" มักจะเข้าใจกันว่า หมายถึงอาคารหรือสถานที่เก็บรักษาหนังสือไว้ให้อ่าน แต่ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งทางด้านวิชาการและเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นหนังสือหรือวัสดุสิ่งตีพิมพ์ (printed materials) เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสนองความต้องการของผู้ใช้วัสดุประเภทที่ไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ (non - printed materials) เช่น เทป เทปบันทึกภาพ สไลด์ फिल्मสตริป แผ่นเสียง วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น มีผู้ผลิตขึ้นมามากมายและเข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษาค้นคว้าตลอดจนการเรียนการสอนในเฝ้าปัจจุบัน

ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่มีความก้าวหน้าด้านห้องสมุด ได้เห็นประโยชน์ในการนำวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์หรืออาจจะเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า โสตทัศนวัสดุเข้ามาให้บริการในห้องสมุดประเภทกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19¹ โดยบรรณารักษ์ที่มีความคิดก้าวหน้าบางคน ได้ทดลองนำฟิล์มภาพยนตร์ และแผ่นเสียงมาให้บริการร่วมกับวัสดุสิ่งตีพิมพ์ในห้องสมุดประชาชน ซึ่งในขณะนั้นมีความเจริญก้าวหน้ามาก เนื่องจากรัฐบาลให้งบประมาณสนับสนุนยิ่งกว่าห้องสมุดประเภทอื่นเพราะคนอเมริกันมีความเห็นว่าห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์กลางการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป² ระยะเวลาในห้องสมุดส่วนใหญ่ยังคงมีเฉพาะวัสดุสิ่งตีพิมพ์เท่านั้น ความคิดในการนำวัสดุเพื่อการศึกษาทุกประเภทมาให้บริการในห้องสมุดโรงเรียน เริ่มเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในเฝ้า ค.ศ. 1956³ ผู้เสนอความคิดนี้คือ สมาคมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนอเมริกัน

¹Helen E. Saunders, The Modern School Library (Metuchen, N.J.: Scarecrow Press, 1968), p. 7.

²Ibid.

³Ibid., p. 8.

(American Association of School Librarians) ปี ค.ศ. 1960 สมาคมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนอเมริกันร่วมกับบุคคลอื่น ๆ อีก 19 กลุ่ม ได้จัดทำมาตรฐานสำหรับโปรแกรมห้องสมุดโรงเรียน¹ (Standards of School Library Programs) ในมาตรฐานนี้ได้กล่าวถึงจำนวนโสตทัศนวัสดุและจำนวนหนังสือที่ควรมีในห้องสมุดโรงเรียน ต่อมาการจัดห้องสมุดในลักษณะนี้ได้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายทั้งในห้องสมุดระดับชาติ ภูมิภาค และรัฐ สมาคมทางบรรณารักษศาสตร์ต่างก็เห็นชอบกับการเปลี่ยนแปลงนี้² ดังนั้นคำว่า "ห้องสมุด" ซึ่งเรียกกันมาแต่เดิม จึงมีผู้ให้ความเห็นว่าไม่ครอบคลุมวัสดุอุปกรณ์ทุกชนิดในห้องสมุดสมัยใหม่ มีผู้เรียกชื่อห้องสมุดแตกต่างกันไป เช่น ศูนย์วัสดุ (Materials Center) ศูนย์วิชาการ หรือศูนย์วัสดุการศึกษา (Instructional Materials Center) ศูนย์ทรัพยากรทางการศึกษา (Educational Resources Center) หรือศูนย์บริการทางวิชาการ (Instructional Service Center) เป็นต้น แต่บางคนยังนิยมใช้คำว่า ห้องสมุดอยู่ สถานับนการศึกษา ระดับต่าง ๆ ได้ดัดแปลงห้องสมุดให้เป็นศูนย์วัสดุกันมากขึ้น เนื่องจากผู้ใช้ห้องสมุดจะได้รับความสะดวกสบายในการศึกษาค้นคว้าวัสดุทุกประเภทในที่เดียวกัน นอกจากนี้ยังช่วยให้ได้ประสบการณ์ต่าง ๆ กว้างขวางขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย ทอลแมน³ บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมโคโรนา เดล มาร์ (Corona del Mar High School) ในเมืองนิวยอร์กบิช มลรัฐแคลิฟอร์เนีย กล่าวว่า ห้องสมุดของโรงเรียนได้รับการปรับปรุงให้เป็นศูนย์วัสดุ ขยายสถานที่และเพิ่มจำนวนวัสดุในห้องสมุดโดยเฉพาะโสตทัศนวัสดุให้มากขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกศึกษาตามความสนใจและความสามารถของตน การเปลี่ยนแปลงนี้ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีทั้งต่อครูและนักเรียน

¹Ibid., p. 18.

²Ibid., p. 10.

³Zatha A. Tallman, "Individualized Learning through Media," School Media Quarterly 3 (Spring 1974): 274 - 279.

ในประเทศไทยการศึกษาได้รับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยโบราณมาก วิธีการสอนแต่ก่อนนั้น ครูจะเป็นผู้บอกความรู้ทุกอย่างแก่นักเรียน แต่ปัจจุบันครูควรจะเป็นแต่เพียงผู้ชี้แนวทางให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้นจะทำให้ผู้เรียนจดจำได้แม่นยำและนานกว่าการเรียนรู้อาจจากการฟังครูบอกและจดไว้ในสมุด นอกจากนี้ ยังเป็นการเพาะนิสัยให้เด็กไทยรักการค้นคว้าต่อไป แม้จะจบการศึกษาภายในโรงเรียนแล้ว การปรับปรุงการศึกษาในแนวนี้นี้ กำลังเป็นที่สนใจของนักการศึกษาในเมืองไทย เช่น กรมสามัญศึกษา อุเมศิให้ใช้โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (Reduced Instructional Time - RIT) เป็นโครงการทดลองใน 5 จังหวัดคือ จังหวัดลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี (เขตการศึกษา 6) จังหวัดนครราชสีมา และชัยภูมิ (เขตการศึกษา 11)¹ ผู้วางแนวทางและดำเนินงานโครงการนี้ได้แก่ศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (INNOTECH) ซึ่งเป็นศูนย์หนึ่งในจำนวน 5 ศูนย์ขององค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้² (Southeast Asian Ministers of Education Organization - SEAMEO) โดยได้รับความช่วยเหลือในด้านการเงินเพื่อดำเนินการจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โครงการนี้มีลักษณะเป็นโครงการวิจัยแบบทดลอง มีระยะเวลาดำเนินงาน 2½ ปี เริ่มตั้งแต่ 1 กรกฎาคม ถึง 30 ธันวาคม 2522³ สำนักงานโครงการตั้งอยู่ที่โรงเรียนเมืองใหม่ (เลอราษฎร์รังสฤษดิ์) จังหวัดลพบุรี⁴ โครงการนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะลดเวลาที่ครูต้องสอนนักเรียนหน้าชั้น โดยพยายามให้นักเรียนได้เรียนด้วยตนเอง หรือมีสื่อการเรียนมาอย่างมาใช้แทนครู แต่การลดเวลาการสอนของครูนี้ จะต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ความสามารถของนักเรียนหรือผลการเรียนจะต้อง

¹ อาคม จันทสุนทร, "โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน," ใน ลคเวลาการสอน: นวัตกรรมที่น่าสนใจ, อาคม จันทสุนทร และเชาวลิต ชำนาญ, บรรณาธิการ (ลพบุรี: โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน, 2521), หน้า 1.

² สาวิตรี สุวรรณสถิตย์, "เรื่องของซีมีโอ," วิทยาคาร 76 (เมษายน - มิถุนายน 2520): 46 - 53.

³ อาคม จันทสุนทร, "โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน," หน้า 14.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

ไม่ต่ำกว่าของโรงเรียนทั่วไปที่สอนโดยวิธีที่ใช้อยู่ตามปกติ ประโยชน์ในการลดเวลาการสอนของครูนั้นจะสามารถปรับปรุงได้ทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ ในด้านปริมาณ คือครูสามารถสอนนักเรียนได้จำนวนมากขึ้นโดยใช้เวลาเท่าเดิม ในด้านคุณภาพ คือ ครูสามารถจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ดีขึ้น โดยการทบทวนนักเรียนที่เรียนอ่อน หรือมีเวลาเพียงพอในการตรวจงาน การเตรียมการสอน หรือการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้มากขึ้น¹ เครื่องมือสำคัญซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนเรียนด้วยตนเอง คือ แบบเรียนด้วยตนเอง (Self-learning materials) อาจประกอบด้วยหนังสือแบบฝึกหัดเพียงอย่างเดียว หรือหนังสือแบบฝึกหัดประกอบโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ หรือฟิล์มสกริป เป็นต้น การศึกษาวิธีนี้นักเรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองที่โรงเรียนหรือที่บ้านและค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุดหรือมาหาครู เมื่อมีปัญหา ครูจะเป็นผู้ชี้แนวทางที่ถูกต้องให้กับนักเรียนและควบคุมการศึกษาให้เป็นไปตามแนวทางที่วางไว้

การจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของห้องสมุดโรงเรียน ที่ว่าห้องสมุดต้องการให้นักเรียนมีนิสัยรักการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม แม้เมื่อจบการศึกษาแล้วก็ไม่ละทิ้งนิสัยเหล่านี้ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรนักเรียนจึงจะมีนิสัยรักการค้นคว้า ห้องสมุดเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญซึ่งจะช่วยให้ความมุ่งหมายนี้บรรลุผลสำเร็จ การที่ห้องสมุดจะเป็นเพียงสถานที่สำหรับให้นักเรียนมาหาหนังสืออ่านยืมไม่เพียงพอเสียแล้ว ห้องสมุดควรมีโสตทัศนวัสดุประกอบการศึกษาค้นคว้าให้แก่ นักเรียนอย่างพอเพียง มีเครื่องมืออุปกรณ์และผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำในการใช้โสตทัศนอุปกรณ์เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของการศึกษาในปัจจุบัน สวรรค์ แก้วเหล็ก² กล่าวว่าในห้องสมุดควรมีโสตทัศนวัสดุที่จำเป็นในการศึกษาค้นคว้า และผู้บริหารสถานศึกษาควรเห็นความสำคัญในเรื่องนี้และควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีโสตทัศนวัสดุในห้องสมุด แต่สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันห้องสมุดส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับโสตทัศนวัสดุอย่างเพียงพอ

วิทยาลัยครูเป็นสถาบันซึ่งผลิตครูออกมาเป็นจำนวนมากที่สุดและครูที่จบออกมาจะมีโอกาส

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

² สวรรค์ แก้วเหล็ก, "ปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดของบรรณารักษ์และผู้ช่วยบรรณารักษ์ในโรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครูทั่วประเทศ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2512), หน้า 108.

ออกไปเผยแพร่ความรู้และวางรากฐานทางการศึกษาให้แก่เยาวชนของชาติทั้งในเมืองใหญ่ ๆ และตามชนบท นักศึกษาคูจึงควรมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้และฝึกทักษะในการใช้อุปกรณ์ การสอนอย่างเต็มที่ในขณะที่เขาเหล่านั้นยังอยู่ในสถานศึกษา ห้องสมุดของวิทยาลัยครูจึงควรมี สื่อการศึกษาทุกประเภทเพื่อช่วยในการค้นคว้า เช่น หนังสือทั่วไป หนังสืออ้างอิง เอกสาร ทางวิชาการ รูปภาพ หุ่นจำลองและของจริง สไลด์ แผนภูมิ แผนที่ แผนสถิติ เทป-บันทึกเสียง ภาพโปรเจกต์สแตจ ฟิสิกส์สตริป ภาพยนตร์ แบบทดสอบรายบุคคล บทเรียนสำเร็จรูป ชุดอุปกรณ์ เป็นต้น¹ ห้องสมุดซึ่งรวมสื่อการศึกษาทุกประเภทไว้ เราอาจเรียกว่า "ศูนย์บริการ ทางวิชาการ" หรือศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media Center) หรืออาจกำหนดเรียกชื่ออื่นใดตามความเหมาะสมก็ได้ ในวิทยาลัยครูหน่วยงานซึ่งใกล้เคียงกับ ศูนย์ดังกล่าว และวิทยาลัยครูจำนวนมากจัดดำเนินการอยู่แล้ว ได้แก่ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (curriculum laboratory) แต่จากการวิจัยของจุฑารัตน์ วาศิวต์² ได้ผลสรุปว่าห้องปฏิบัติการ หลักสูตรส่วนมากเป็นแหล่งเตรียมการสอนสำหรับอาจารย์และนักเรียนฝึกสอนเท่านั้น ห้องปฏิบัติการ หลักสูตรบางแห่งก็เป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุด บางแห่งก็เป็นส่วนหนึ่งของแผนกโสตทัศนศึกษา และบางแห่งก็แยกเป็นเอกเทศ ดังนั้น การให้บริการวัสดุสิ่งตีพิมพ์และโสตทัศนวัสดุในวิทยาลัยครู จึงแยกเป็น 3 หน่วยงานใหญ่ ๆ นอกจากนี้โสตทัศนวัสดุหรืออุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ บางชิ้นก็อยู่ ตามคณะวิชาหรือภาควิชา การใช้โสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์เครื่องมือดังกล่าวจึงไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร จากสาเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงคิดว่าถ้าวิทยาลัยครูได้มีศูนย์บริการทางวิชาการเพื่อเป็นศูนย์กลาง ในการให้บริการสื่อการศึกษาทุกประเภทไว้แล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งต่ออาจารย์ และนักศึกษาในวิทยาลัยครู ตลอดจนชุมชนซึ่งอยู่ใกล้เคียง ผู้วิจัยคาดหวังว่าข้อมูลและผลการวิจัย จากวิทยานิพนธ์นี้อาจจะเป็นแนวทางให้มีการดำเนินการ จัดตั้งศูนย์บริการทางวิชาการในอนาคต อันใกล้

¹นิพนธ์ สุขปรีย์, นวัตกรรมการเทคโนโลยีการศึกษา (ชดบุรี: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บางแสน, 2519), หน้า 103 - 104.

²จุฑารัตน์ วาศิวต์, "การศึกษาเรื่องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า ก.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในการดำเนินงานระหว่างห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษา ในวิทยาลัยครูยังไม่มีผู้ใดเคยศึกษาค้นคว้าไว้โดยตรง แต่มีงานวิจัยบางเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อยู่บ้าง ผู้วิจัยจึงขอนำมากล่าวสรุปไว้ดังนี้

พ.ศ. 2512 จุฑารัตน์ วาศวิท¹ ได้ทำการวิจัยเรื่องห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum laboratories) ในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย (สถาบันฝึกหัดครูในที่นี้ หมายถึง สถาบันผลิตครูในมหาวิทยาลัย วิทยาลัยและโรงเรียนฝึกหัดครู จำนวนทั้งสิ้น 21 แห่ง)² ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ห้องปฏิบัติการหลักสูตรส่วนมากมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและเตรียมการสอนของอาจารย์และนิสิตฝึกสอน ส่วนการบริหารงาน ถ้าห้องปฏิบัติการหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุดจะบริหารงานโดยบรรณารักษ์ แต่ถ้าเป็นหน่วยงานเอกเทศตำแหน่งผู้บริหารจะแตกต่างกันไป แล้วแต่จะได้รับการแต่งตั้งจากสถาบัน บริการที่จัดให้ส่วนมากเป็นการรวบรวมวัสดุหลักสูตรในห้องปฏิบัติการหลักสูตรมี 29 ประเภท ประเภทที่มากที่สุด คือแบบเรียนและคู่มือครู ประเภทที่น้อยที่สุดคือแบบทดสอบ การจัดวัสดุหลักสูตร มีห้องปฏิบัติการหลักสูตรเพียง 7 แห่งที่มีการจัดหมู่หนังสือ และทำบัตรรายการ ส่วนอีก 14 แห่ง จัดแยกตามหมวดวิชา และระดับชั้น บุคคลที่ใช้บริการมากที่สุดคือนักเรียนฝึกสอน นอกจากผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว จุฑารัตน์ ได้เสนอแนะการจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือ และวัสดุในห้องปฏิบัติการหลักสูตรแบบต่าง ๆ อีกด้วย³

พ.ศ. 2516 สุเวช ฌ หนองคาย⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่องศูนย์วิชาการในประเทศไทย ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า หน่วยงานที่จัดดำเนินงานศูนย์วิชาการมี 3 หน่วยงานคือ กรมสามัญศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงและกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ แต่ละหน่วยงานมีความมุ่งหมายในการดำเนินงานต่าง ๆ กัน แต่นโยบายหลัก ไม่ได้แตกต่างกันเพราะทุกหน่วยงานมีวัตถุประสงค์ตรงกัน คือ ต้องการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ศูนย์วิชาการมีปัญหามากในเรื่องอาคาร

¹ จุฑารัตน์ วาศวิท, "การศึกษาห้องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย", หน้า ก.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102 - 115.

⁴ สุเวช ฌ หนองคาย, "การศึกษาศูนย์วิชาการในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 9-10.

สถานที่ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ศูนย์วิชาการร้อยละ 87.50 ต้องการอาคาร-
เอกเทศค่านุเคราะห์ มีบุคลากรเพียงร้อยละ 12.52 ที่มีวุฒิทางบรรณารักษ์หรือโสตทัศนศึกษา
การจัดหมวดหมู่หนังสือและวัสดุ ศูนย์วิชาการร้อยละ 62.50 ไม่มีการจัด มีร้อยละ 37.50 เท่านั้น
ที่จัดหมวดหมู่ตามระบบทศนิยมควิวี และระบบที่คิดขึ้นใช้เอง ค่านงบประมาณ ศูนย์วิชาการไม่ได้
รับงบประมาณที่แน่นอน ไม่สามารถจัดบริการและกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพได้

ในการวิจัยนี้ สุเวช ฌ หนองคาย¹ ได้กล่าวถึงศูนย์วิชาการในระดับฝึกหัดครูว่า
ศูนย์วิชาการในระดับนี้มุ่งบริการอาจารย์ในวิทยาลัยครู และนักเรียนฝึกสอน เพื่อให้มีโอกาสศึกษา-
ค้นคว้า ทดลอง วิธีการสอน เปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องต่าง ๆ ที่มีผู้คิดค้นทดลองไว้แล้ว เตรียม
บทเรียนที่จะสอนนักเรียนให้น่าสนใจ และกว้างขวางยิ่งขึ้น ให้ยืมหนังสือ และอุปกรณ์การสอน
แนะนำการใช้อุปกรณ์การสอน

นอกจากการวิจัย 2 เรื่องดังกล่าวมาแล้ว ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับห้องสมุดและโสตทัศน-
ศึกษาในวิทยาลัยครูหลายคน แต่การวิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะค่านห้องสมุดหรือโสตทัศนศึกษาเท่านั้น²
ส่วนที่จะเกี่ยวข้องกับอยู่บ้างจะมีในการวิจัย เรื่องศูนย์โสตทัศนศึกษาหรือศูนย์สื่อการศึกษาในวิทยา-
ลัยครู ซึ่งผู้วิจัยจะสรุปเรื่องที่ตั้งของศูนย์โสตทัศนศึกษาไว้ตรงกันว่า อาจารย์และนักศึกษามีความ
เห็นว่าศูนย์โสตทัศนศึกษาควรมีอาคารเอกเทศ แต่อยู่บริเวณเดียวหรือบริเวณใกล้เคียงกับห้องสมุด
เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าร่วมกับวัสดุสิ่งพิมพ์

การวิจัยภาษาต่างประเทศที่ควรกล่าวถึงคือ มิลลิเคน³ ได้ทำการวิจัยในปี ค.ศ.
1976 เกี่ยวกับวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ในวิทยาลัยเอกชน หลักสูตร 4 ปี ที่คัดเลือกมา 16 แห่งใน
มลรัฐเท็กซัส การวิจัยเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น การบริหารของวิทยาลัยในค่านวัสดุซึ่งไม่ใช่
สิ่งตีพิมพ์ ความรับผิดชอบของบรรณารักษ์คอบทบาทของห้องสมุดในการเผยแพร่วัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่ง-

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

² กระจายละเอียดเพิ่มเติมในหน้า 44 - 47 และหน้า 57 - 58

³ Callie Faye Milliken, "Nonprint Media: Its Availability, Use, And Commitment In Selected Private Senior Colleges of Texas," A Dissertation Abstracts International 37 (June 1977): 7382A.

ตีพิมพ์ จำนวนวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์รวมทั้งการดำเนินงานด้านเทคนิคและการใช้วัสดุเหล่านี้ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ปรากฏว่าทัศนคติได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรประเภทไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์และบริการที่จัดขึ้นในแต่ละห้องสมุด ในขณะที่งบประมาณ ขั้วราคาล้าง เนื้อที่ และปัจจัยอื่น ๆ ถือว่าสำคัญในการพิจารณากำหนดขอบเขตของงาน แต่สิ่งเหล่านี้และการจัดงานแบบอื่น ๆ ยังมีความสำคัญน้อยกว่าโมทัศน์ที่ฝ่ายบริหารงานห้องสมุดมีต่อบริการสื่อต่าง ๆ ในห้องสมุด
  2. บรรณารักษ์ส่วนมากพอใจให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางของสื่อการศึกษา ถึงแม้ว่าห้องสมุดจะไม่ได้รับผิดชอบในเรื่องวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ แต่เพียงผู้เดียวในวิทยาลัย
  3. วิทยาลัยมีแนวโน้มที่จะให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางในการให้บริการสื่อการศึกษา
  4. การศึกษามีแนวโน้มไปในเรื่องการสอนรายบุคคล ทำให้บริการสื่อการศึกษาในห้องสมุดของวิทยาลัยมีความจำเป็น
  5. บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษาควรได้ร่วมรับรู้ถึงบทบาทของห้องสมุดในการจัดโปรแกรมการศึกษา
  6. เน้นในเรื่องสื่อการศึกษาที่นิยมใช้กันทั่ว ๆ ไป เพื่อเป็นรากฐานในการนำเทคโนโลยีขั้นสูง ๆ มาใช้ต่อไป
  7. การจัดองค์การและผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจะเป็นแนวทางให้ผู้บริหารได้วางมาตรฐานในการจัดองค์การเพื่อควบคุมวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ชนิดต่าง ๆ
  8. วิทยาลัยเอกชนหลักสูตร 4 ปี ในเท็กซัสส่วนมากมีความคล้ายคลึงกัน แต่จะมีความแตกต่างกันในเรื่องจำนวนวัสดุสิ่งตีพิมพ์และวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ โดยเฉพาะในเรื่องวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ในแต่ละวิทยาลัยแตกต่างกันมาก
  9. การใช้สื่อและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์และเป็นการส่งเสริมวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ ต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้
- ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน¹ ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนระบบห้องสมุดของมหาวิทยาลัย

¹Chaveelak Boonyakanchana, "The Transition of A Library into An Instructional Media Center for Srinakharin Wirot University," A Dissertation Abstracts International 38 (July 1977): 12A.

ศรินครินทร์วิโรจน์ ให้เป็นศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอน ผู้ตอบแบบสอบถามแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร อาจารย์ บรรณารักษ์ และผู้เชี่ยวชาญทางโสตทัศนศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามทุกกลุ่มมีความเห็นว่าศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอนในอนาคตควรมีลักษณะดังนี้
    - ก. ติดเครื่องปรับอากาศ
    - ข. สถานที่ตั้งอยู่ใกล้ห้องเรียน
    - ค. มีเครื่องฟังสำหรับผู้ที่ต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียน และผู้ที่ต้องการทบทวนบทเรียนของตน
    - ง. ให้ศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอนมีพื้นที่กว้างขวางขึ้น
    - จ. ศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการบริการสื่อการศึกษาและเครื่องมือทั้งหมด
    - ฉ. เน้นในเรื่องให้นักเรียนได้ใช้ประโยชน์จากสื่อต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
  2. ผู้เชี่ยวชาญทางโสตทัศนศึกษาและบรรณารักษ์มักมีความคิดเห็นตรงกัน
  3. ผู้บริหารและอาจารย์ต้องการให้ศูนย์เป็นศูนย์กลางในการจัดหาสื่อการศึกษาทุกประเภทให้กับมหาวิทยาลัย แต่บรรณารักษ์และผู้เชี่ยวชาญทางโสตทัศนศึกษาไม่เห็นด้วยกับระบบนี้
  4. กลุ่มผู้ตอบที่เป็นอาจารย์ มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้ตอบอีก 3 กลุ่ม
- ผู้ที่ทำการวิจัยเรื่องนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอนควรให้บริการทั้งวัสดุสิ่งตีพิมพ์ และวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ เพื่อความสะดวกในการเรียนการสอน การจะเปลี่ยนระบบจากห้องสมุดให้เป็นศูนย์กลางสื่อการเรียนการสอน บรรณารักษ์ควรจะเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ในการดำเนินงานระหว่างห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษา ในวิทยาลัยครูทั่วประเทศในด้านการบริหาร งบประมาณ อาคารสถานที่ บุคลากร สื่อการศึกษาและการบริการ

2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษา
ในวิทยาลัยครู

3. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของหัวหน้าแผนกหอสมุดและหัวหน้าแผนกโสตทัศนศึกษา
ในการร่วมงานของห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษา เพื่อการจัดตั้งศูนย์บริการทางวิชาการที่ทันสมัย
ขึ้นในวิทยาลัยครู

4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการปรับปรุงงานของห้องสมุด และแผนกโสต-
ทัศนศึกษา ให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับการพัฒนาการศึกษาของการฝึกหัดครู

สมมติฐานหรือแนวความคิด

ความสัมพันธ์ในการดำเนินงานระหว่างห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษาในวิทยาลัยครู
มีอยู่เป็นจำนวนน้อย

ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาเฉพาะการดำเนินงานของห้องสมุด และแผนกโสตทัศนศึกษาใน
วิทยาลัยครู สังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งหมดจำนวน 36 แห่ง ไม่รวม
สถาบันฝึกหัดครูในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ และในสังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษา-
ธิการ

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลของการวิจัยอาจจะ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างห้องสมุด และ
แผนกโสตทัศนศึกษา

2. ผลจากการวิจัยอาจจะ เป็นข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารการศึกษาในวิทยาลัยครู เพื่อการ
ปรับปรุงห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษา

3. บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษาอาจจะนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการ
ปรับปรุงการปฏิบัติงานของตน

4. อาจจะเป็นผลให้วิทยาลัยครูจัดตั้งศูนย์บริการทางวิชาการขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการศึกษาค้นคว้าและวิจัยในวิทยาลัยครู

วิธีดำเนินงานค้นคว้าและวิจัย

1. ศึกษาและค้นคว้าจากตำราและเอกสารทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษาในวิทยาลัยครู และการดำเนินงานด้านศูนย์บริการทางวิชาการ
2. ศึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยและการสร้างแบบสอบถาม
3. ออกแบบสอบถามเพื่อส่งไปยังหัวหน้าแผนกหอสมุด และหัวหน้าแผนกโสตทัศนศึกษาในวิทยาลัยครู 36 แห่ง จำนวน 72 ชุด แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่
  - ตอนที่ 1 ลักษณะการดำเนินงานทั่วไปของห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษา แบ่งเป็น 6 หัวข้อ คือ

- ก. การบริหาร
- ข. งบประมาณ
- ค. อาคารสถานที่
- ง. บุคลากร
- จ. สื่อการศึกษา
- ฉ. การบริการ

ตอนที่ 2 ทิศนะของหัวหน้าแผนกหอสมุดและหัวหน้าแผนกโสตทัศนศึกษา เกี่ยวกับการร่วมงานของห้องสมุดและแผนกโสตทัศนศึกษา เพื่อให้เป็นศูนย์บริการทางวิชาการ คำถามแบ่งออกเป็นเรื่องต่าง ๆ ได้ดังนี้

- การจัดตั้งศูนย์บริการทางวิชาการ
- การบริหารศูนย์บริการทางวิชาการ
- การจัดบริการและกิจกรรมสำหรับศูนย์บริการทางวิชาการ
- ประโยชน์ของศูนย์บริการทางวิชาการ
- ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด และแผนกโสตทัศนศึกษา ระหว่างยังไม่มี

จัดตั้งศูนย์บริการทางวิชาการ

แบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด 72 ชุด ใจกลับคืนมาเพื่อทำการวิจัย 62 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.11 เป็นแบบสอบถามของหัวหน้าแผนกหอสมุด 32 ชุด จาก 36 ชุด คิดเป็นร้อยละ 88.89 และจากหัวหน้าแผนกโสตทัศนศึกษา 30 ชุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 การรวบรวมแบบสอบถามใช้เวลาประมาณ 60 วัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยวิธีการบรรยายและตาราง การคำนวณทางสถิติใช้การคำนวณหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้ตาราง การคำนวณทางสถิติใช้การคำนวณหาค่าร้อยละ และคำนวณหาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นของหัวหน้าแผนกหอสมุดและหัวหน้าแผนกโสตทัศนศึกษา โดยหาค่าของไคสแควร์จากสูตร¹

$$\chi^2_{(df)} = \frac{N(AD - BC)^2}{(A+B)(C+D)(A+C)(B+D)}$$

ข้อจำกัดในการวิจัย

จากการทำการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบอุปสรรคที่น่าจะนำมากล่าวไว้ 2 ประการดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยอยู่กระจัดกระจาย ต้องส่งแบบสอบถามไปตามจังหวัดต่าง ๆ ถึง 31 จังหวัด ทำให้การรวบรวมข้อมูลเสียเวลานาน
2. เอกสารซึ่งเกี่ยวข้องกับห้องสมุดวิทยาลัยครูโดยตรงไม่ค่อยมี เนื่องจากวิทยาลัยครูเป็นสถาบันซึ่งจัดอยู่ในระดับชั้นอุดมศึกษา หนังสือหรือเอกสารส่วนมากจะกล่าวถึงแต่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดสำหรับสถาบันฝึกหัดครู จะถูกกล่าวถึงแต่เพียงเล็กน้อย หรือไม่มีการกล่าวถึงเลย

¹ ุรรายละเอียดในหน้า 78 - 79

ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย

- เทคโนโลยีทางการศึกษา - ระบบการนำผลิตผลทางวิทยาศาสตร์และผลิตผลของวิศวกรรม มาผสมผสานกับหลักการทางพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อมาเพิ่มเติมประสิทธิภาพทางการศึกษา
- แผนกหอสมุด - หน่วยงานของห้องสมุดวิทยาลัยครู
- นวัตกรรม - การนำเอาแนวคิด หลักปฏิบัติ ระเบียบ ระบบ ขบวนการ วิธีการ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในกิจการต่าง ๆ คำที่มีความหมายเหมือนกันคือ "นวัตกรรม"
- วิทยาลัยครู - วิทยาลัยครูที่เป็นส่วนราชการสังกัดกรมการฝึกหัดครูกระทรวงศึกษาธิการ
- ศูนย์วิชาการ - หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์รวบรวมและให้บริการเกี่ยวกับวัสดุประกอบการเรียนการสอน ทุกรูปลักษณะทั้งวัสดุสิ่งตีพิมพ์และวัสดุซึ่งไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ คำที่มีความหมายเดียวกันได้แก่ ศูนย์บริการทางวิชาการ ศูนย์วัสดุและศูนย์วัสดุและทรัพยากรทางการศึกษา
- สถานศึกษาฝึกหัดครู - วิทยาลัยครูและโรงเรียนฝึกหัดครู
- โสตทัศนศึกษา - วิชาที่กล่าวถึงการนำเอาสื่อและเครื่องมือ หรือนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นวิชาที่ว่าด้วยการจัดหา การจัดทำ และการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการสอน
- ห้องสมุด - สถานที่เก็บรวบรวมและให้บริการหนังสือ เอกสาร วารสาร และวัสดุสิ่งพิมพ์ทุกชนิด